

Релігія Давньої Греції невід'ємна від людини та її часу. Означені умови та особливості еллінської культури створили особливу ступінь особистісної та суспільної свободи, від'ємної від оточуючих культур. Похідними від цієї свободи і стали релігійна критичність та філософія. Але більша ступінь свободи діалектичним чином обумовлює збільшення ступеню необхідності (не свободи), що заклало розвиток релігійного феномену закономірним чином тоталізуючого необхідність, диктуючого напрям розвитку західного суспільства на наступні п'ятнадцять сторіч, і в цьому русі навіть «вуста» давньогрецьких мислителів в ньому будуть казати, те що мило його богу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вернан Ж.П. От мифа к разуму: формирование позитивной мысли в архаической Греции / Жан Пьер Вернан // *З.Философско-культурологический журнал*. –1999. – №1. – С. 70-96.
2. Воловик В.И. Философия религиозного сознания /В.И.Воловик. Монография. – Запорожье: Просвіта, 2009. – 216с.
3. Гесиод. Теогония. Перевод В.В. Вересаева. По книге "Эллинские поэты" серии "Библиотека античной литературы", 1963. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://mify.org/books/theogonia.txt>
4. Зелинский Ф.Ф. Древнегреческая религия.–К.:СИНТО,1993. – 128 с.
5. Лосев А.Ф. Двенадцать тезисов об античной культуре/ Лосев А.Ф. / Студенческий меридиан, 1983, № 9-10. С. .[Электронный ресурс]. Режим доступа: http://psylib.org.ua/books/_losew02.htm#top
6. Франкфорт Г. В преддверии философии. Духовные искания древнего человека / Г. Франкфорт Г.А. Франкфорт, Д.Уилсон, Т.Якобсен; [Пер. с англ. Т.Н.Толстой, отв. ред. вступ. статья В.В.Иванов]. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1984, – 236 с.

SUMMARY

In the article principles of forming of specific lines of ancient Greek religion are examined: to polytheism, criticism, dialectics of fatalism and heroism, correlations of freedom and necessity, which stipulated forming of totalitarian forms of religion.

В. І. ШТАНЬКО, Л. А. ТИХОНОВА

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

В наш час явище глобалізації та глобалізаційні процеси пильно вивчаються як вченими-суспільствознавцями, так і фахівцями різних галузей знання. Глобалізаційні процеси проходять і в економіці, і в політиці, і в культурі сучасного суспільства. Більшість дослідників цієї проблеми вважають, що в економіці глобалізація призвела до переходу від монокапіталізму до мультинаціоналізму і пов'язаний цей перехід з інтенсифікацією діяльності транснаціональних корпорацій, які з'явилися в Європі після Другої світової війни. На виробничих підприємствах ТНК широкомасштабна комп'ютеризація, роботизація і застосування мікропроцесорних технологій дозволили впровадити передові методи виробництва, на яких ґрунтується економічна система постіндустріального суспільства. Звичайно до соціальних і економічних змін так званого «постфордистського» переходу відносять зменшення ролі добувної та обробної галузей промисловості та збільшення значення галузей, пов'язаних зі сферою послуг, гнучкі і децентралізовані форми організації праці, реорганізований трудовий ринок (розташування виробництва в країнах з низькооплачуваними працівниками), зменшення ролі національних профспілок, зменшення у професійній структурі частки робітників ручної праці [1, с. 82].

Політичні зміни, зумовлені глобалізаційними процесами, проявляються найчастіше у зникненні великих урядових структур, кризі держави загального благоденства та обмеження прав державної власності на комунальні підприємства та послуги. Інформатизація соціального життя в багатьох державах привела до виникнення нового погляду на демократію і громадянське суспільство як її складову. Зараз у становленні та функціонуванні громадянського суспільства в європейських державах спостерігаються дві тенденції. З одного боку – молоді посттоталітарні держави прагнуть сформувати громадянське суспільство і на цьому шляху стикаються з проблемами різного характеру. Наприклад, проблемою відмінностей ціннісних систем внаслідок поліетнічності соціуму і множинності функціонуючих в суспільстві національних ціннісних систем. З іншого боку – держави, що вже сформували громадянське суспільство стикаються з проблемами, які виникають в результаті глобалізації сучасного світу. Наприклад, негативним

наслідком глобалізаційних процесів для громадянського суспільства є так звана «глобалізація бідності», яка відбувається на тлі загального збагачення західних держав. У той час, коли вітчизняні вчені активно сперечаються про проблеми становлення громадянського суспільства на пострадянському просторі і обговорюють протиріччя, що зустрічаються на шляху цього процесу, західні дослідники відзначають, що глобалізаційні процеси не просто ускладнюють функціонування громадянського суспільства, але іноді і стають причиною його кризи. Деякі дослідники навіть вважають, що під впливом глобалізації в західному суспільстві з'являється новий елемент соціальної структури, група «соціально виключених» і це явно свідчить про кризу громадянського суспільства [1, с. 86]. В постіндустріальному суспільстві, де рушійною силою економічного процвітання є не виробники, а споживачі, бідні верстви населення не представляють цінності в якості споживачів, і поступово перетворюються в постійну групу знедолених. Такі явища як бідність і безробіття підривають підвалини західної демократії, руйнують соціальну солідарність і піддають серйозним сумнівам саму можливість соціального порядку в суспільстві.

Слід зазначити, що ставлення дослідників до проблем формування та функціонування цінностей майбутнього суспільства також істотно відрізняється. Певна частина з них бачить перш за все негативні наслідки глобалізаційних впливів, вважаючи, що глобалізація веде до дегуманізації, моральної деградації і занепаду духовної сфери суспільства. Вони вважають, що більшість людей Західного суспільства орієнтується на цінності матеріальної та гедоністичного характеру. Головною метою їхнього життя є гонка за багатством і насолодою, а досягнення цих цілей стає можливим завдяки науково-технічному прогресу, одному із засобів глобалізації. Як зазначає Е. Іллюшина, для сучасної західної людини головною цінністю стає новизна, тобто остання модель будь-якого предмета споживання або твору мистецтва, автоматично вважається кращою за попередню. Люди втрачають інтерес до класики тому, що класичні форми культури сприймаються як «колишні», а отже – несучасні [1, с. 86].

Становлення громадянського суспільства на пострадянському просторі одночасно і нерозривно пов'язане з об'єктивною зміною історичного типу особистості. Людина, що була раніше несамотійним елементом суспільства колективної відповідальності стає вільним членом громадянського суспільства. Прийнято вважати, що нові можливості соціального зростання та самореалізації породжують у неї нові мотиви і цілі діяльності [2, с. 41]. Така особистість не просто стає самостійним суб'єктом діяльності, а змінює своє світосприйняття, світовідчуття і світоглядну систему. Змінюється також система цінностей, цілей і мотивів діяльності особистості. Якщо традиційному суспільству притаманна психологія колективізму з суворою підлеглистю і підконтрольністю індивіда суспільству, то демократичному суспільству відповідає психологія самодіяльної, самостійної індивідуальності, яку характеризують почуття власної гідності, незалежність, свобода, а також раціональність і передбачливість. Громадянське суспільство потребує глибоких змін як у основних характеристиках особистості, так і в характері соціалізації людини, в процесі формування його цілей і цінностей.

У глобалізованому, постмодерністському суспільстві спостерігається суперечність між декларуванням індивідуального розвитку людини з одного боку і масовізацією культури і придушенням індивідуальності – з іншого. Масова культура не просто сприяє зростанню споживання, а отже і виробництва, вона сприяє уніфікації та стандартизації індивідів, що, в свою чергу спрощує процес управління і контролю над ними. У зв'язку з цим англійський вчений З. Бауман зазначає, що під впливом глобалізації відбувається різке зниження, контролю індивідів над процесами і подіями, що впливають на долі людей. Людина стає практично беззахисною перед силою соціально значущих процесів, які вона не в силах контролювати. «Це породжує у неї прагнення відмовитися від довгострокових цілей і завдань заради досягнення найближчих цілей, задоволення нагальних потреб та отримання негайних результатів, що означає радикальний перегляд усієї системи цінностей і приводить в кінцевому рахунку до дезінтеграції як соціального так і індивідуального життя ...», – пише З. Бауман (3, с. 315). Виходить, що сучасна західна культура не стимулює людину докладати тривалі зусилля заради далеких життєвих цілей, результат потрібно тут і зараз. В результаті люди перестають поважати сімейні традиції та цінності, руйнується зв'язок між членами сім'ї і поколіннями. Замість безпосереднього людського спілкування на перший план виходить спілкування інформаційне, комп'ютерне. Відбувається ослаблення або повний розрив соціальних зв'язків, а це, в свою чергу, породжує невпевненість у завтрашньому дні, незахищеність і самотність людини в складному світі.

Однак є інший підхід до проблеми трансформації цінностей в постмодерністському, глобалізованому світі. Цей підхід відрізняється великим оптимізмом щодо перспектив розвитку

людського суспільства і автори, які його дотримуються, вважають, що постмодерністська концепція не відмінняє попередню, а тільки продовжує і доповнює її. Наприклад, С.І. Левікова в статті «Дві моделі динаміки цінностей культури (на прикладі молодіжної субкультури)» пропонує ввести в постмодерністське уявлення про структуру культури таке поняття як «фундамент». Воно, на думку автора, має зв'язати модерністське та постмодерністське уявлення про структуру культури і дозволить пояснити, чому в ситуації постмодерну не відбувається розпад культурно-історичних типів на складові. Постмодернізм змусив переглянути не тільки уявлення про структуру культури, а й про місце цінностей в ній. Умовою існування субкультур в рамках одного культурно-історичного типу є наявність сполучного елемента, роль якого і покликаний грати «фундамент». На відміну від «ядра» в традиційній модерністській точці зору фундамент не містить жорстко фіксованою ієрархії цінностей, але включає якийсь набір більш-менш рівнозначних, загальних для всіх субкультур цінностей. Такий підхід до структури культури не пояснює динаміки цінностей культури, але дозволяє одночасно розглядати цінності «материнської» культури та культури «дочірньої» – молодіжної субкультури, яка продукується неформальними молодіжними об'єднаннями [4, с. 24].

Зазвичай під традиційними цінностями розуміють ті різновиди цінностей, в яких відображається відібраний, переданий і сприйнятий від людини до людини, від покоління до покоління історичний соціальний досвід, що включає в себе у вигляді норм і зразків уявлення про найкраще в культурі. Такі цінності і норми поведінки відтворюються майже без змін протягом кількох поколінь в рамках цілого суспільства або окремих регіонів. Традиційні цінності є стійкою основою культури, національного характеру і соціальної ідентичності. Однак слід пам'ятати, що цінності як такі не є чимось статичним і застиглим. Вони розвиваються разом із суспільством і культурою, центральним аспектом якої вони і є.

Одним з головних понять постмодернізму є інтертекстуальність, коли суспільство, культура і свідомість розуміються як інтертекст, які можуть бути не тільки прочитані, а й дописані. Однак інтертекст – не просто сума текстів, а культурно-історичні коди, за допомогою яких можна передавати і відтворювати тексти. Постмодернізм не відмовляється від усієї напрацьованої спадщини, просто уявлення минулого в ньому отримують іншу трактовку. Отже, для переходу від індустріального суспільства до постіндустріального характерна трансформація елементів структури культури, оскільки вона найбільш адекватно відображає сучасний стан суспільства.

Існує думка, що в будь-якому суспільстві на макросуб'єктному рівні виникає протиріччя між культурою і соціальними відносинами, а на мікросуб'єктному рівні суперечність між традиційною системою цінностей та інноваційною, цінностями-цілями і цінностями-засобами, а також потребами, інтересами і цінностями та іншими складовими [5]. Саме вирішення цих протиріч сприяє трансформації соціокультурної ситуації. Напрямок цієї трансформації заздалегідь не визначено і реалізується він вже в ході цілеспрямованого реформування і в процесі стихійних масових дій.

Процес трансформації цінностей у стабільні періоди розвитку суспільства суттєво відрізняється від зміни цінностей в кризові періоди. Завдяки механізмам конформізму та індивідуалізації в періоди стабільного розвитку суспільства процес трансформації традиційних цінностей проходить лінійно і пов'язаний з новаторством і активізацією особистісного начала. У нестабільні періоди розвитку суспільства цей процес йде нелінійно і не має заданого напрямку. Головну роль тут відіграє соціальна адаптація, в процесі якої і здійснюється пошук і вибір засобів і способів дій, відповідних новим умовам і нормам. У різних стадіях кризового періоду трансформація традиційних цінностей проходить по – різному. Спочатку, коли настає соціальна дезінтеграція суспільства, виникають сумніви в цінностях та їх значимості. В стадії біфуркації виникають нові варіанти повернення до традиційних цінностей або відмови від них, вибір нових цінностей або комбінація цих варіантів. І, нарешті, в стадії мобілізації сил починає проявлятися активність переважаючих цінностей, а також посилення позицій індивідуалізації і самовизначення. Таким чином, в кризові періоди не просто відбувається трансформація цінностей, а утворюється новий баланс традиційних цінностей і новацій, який сприяє вирішенню наявних протиріч та успішної адаптації індивідів до нових соціальних умов. Коли кризовий період підходить до завершення і соціальні умови стабілізуються, змінені цінності закріплюються в якості регулярної та довготривалої соціальної практики. На думку дослідника, трансформації традиційних цінностей росіян мають специфічний алгоритм, сенс якого в наступному: у першій фазі посилюються значимість традиційних цінностей у процесі їх взаємодії з цінностями інноваційними. Далі, в точці біфуркації відкриваються можливі варіанти подальшого шляху розвитку і вибору цінностей. Після цього настає стадія інноваційного руху в цінностях, пов'язана зі зняттям гостроти колишніх

проблем. Потім стадія нових протиріч між соціальними відносинами і культурою і, нарешті, стадія повернення до традиційних ціннісних підстав [5, с. 101]. В результаті такого руху шляхом диференціації і взаємопроникнення формується новий тип суспільної свідомості.

В даний час в структурі цінностей молоді на пострадянському просторі простежуються і цінності інноваційні, і традиційні і цінності радянського періоду. Соціологічне дослідження ціннісних орієнтацій студентської молоді, проведене в 2006 р. проблемною науково-дослідною лабораторією ХНУРЕ показало, що велика частина опитаних – 26,7%, керувалися при вступі до університету бажанням придбати необхідну спеціальність, 27,9% – прагненням знайти високооплачувану роботу і 18,6% – прагненням бути освіченою людиною. В якості найбільш важливого фактора при виборі місця роботи більше 54% вказали на взаємини з колегами, близько 66% – на можливість просування по службі і більше 30% вказали на творчий характер роботи і можливість самостійно приймати рішення. Близько 44% опитаних вважають працю джерелом самореалізації та додатки здібностей і трохи менше – 35,7% – засобом придбання матеріальних благ.

Питання про політичні уподобання молоді з одного боку показало, що молоді люди найчастіше погано інформовані про суть основних політичних течій, оскільки на це питання відповіла досить невелика частина респондентів. З іншого боку – більшість (22,4%) відповіли, що відносять себе до прихильників соціал-демократії, тобто виступають за розвиток ринкових відносин, але з широкими соціальними гарантіями. Переважна більшість молодих людей вважають найбільш прийнятним для своєї країни демократичний політичний режим. Так відповіли на питання більше 60% опитаних. При цьому 48,4% підтримують створення ринкової економіки з приватною власністю і свободою підприємництва та більше 78% вважають, що слід віддати перевагу захисту екології, навіть якщо це буде пов'язано зі зниженням економічних показників. На наш погляд, такі показники не тільки свідчать про зміни ціннісних орієнтацій молоді в сторону інноваційних тенденцій інформаційного суспільства, а й залишають місце для цінностей традиційних. Наприклад, 36,7% опитаних відповіли, що роль релігії і релігійності в сучасному світі зменшується. Однак, більше 52% студентів розуміють патріотизм як любов і повагу до Батьківщини, і лише для 6% це поняття не має сенсу. Більше 51% відчувають себе громадянином своєї країни і 16,4% – жителем планети. Звичайно, треба враховувати, що студентська молодь – це найбільш мобільна частина населення, що активно трансформується. Тенденції, характерні для цієї групи не завжди збігаються з загальносоціальними. З іншого боку, молоде покоління – це майбутнє будь-якої держави і його адаптація до нових цінностей інформаційного суспільства – найважливіше питання для дослідження фахівців.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ильюшина Э. Глобализация и постмодерное общество / Э. Ильюшина. – // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – №4.
2. Кузьмин М.Н., Артеменко О.И. Человек гражданского общества / М.Н. Кузьмин, О.И. Артеменко // Вопросы философии. – 2006. – №6.
3. Бауман З. Индивидуализированное общество./ З. Бауман. – М., 2002.
4. Левикова С.И. Две модели динамики ценностей культуры (на примере молодежной субкультуры) / С.И. Левикова // Вопросы философии. – 2006. – №4.
5. Рассадина Т.А. Трансформации традиционных ценностей россиян в постперестроечный период / Т.А. Рассадина // Социс – 2006. – №9.

SUMMARY

The article analyzes the problems of formation and transformation of value orientations of personality in conditions of globalization and informatization of modern society.

Н. М. ДАШЕНКОВА, Н. Ю. ЕТЕНКО

ФЕНОМЕН ЕЛЕКТРОННОЇ КНИГИ ЯК ЗНАЧУЩИЙ ЕЛЕМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ КУЛЬТУРИ ЧИТАННЯ

Сучасну цивілізацію і сучасність взагалі як тип епохи, що нами переживається, нерідко називають інформаційною. Це пов'язано з тією значимістю, яка надається сьогодні інформації як феномену та її окремим аспектам в розвитку суспільства і культури в цілому. Одним з варіантів існування інформації є різні електронні технології, які можуть виступати одночасно і її носіями, і її змістом.